

**LA CLAU DELS TEMPS.
DE LA GESTIÓ DEL TEMPS QUOTIDIÀ
A UN NOU URBANISME DEL TEMPS**

SUMARI

1. Un llarg oblit

2. Una conscienciació recent

3. Les primeres polítiques de temps

3.1. Una mobilització europea

3.2. Una experiència original: la Casa del Temps i de la Mobilitat

3.3. Pistes que cal seguir

4. Les pistes de l'urbanisme temporal

5. Conclusions

6. Referències bibliogràfiques

LA CLAU DELS TEMPS. DE LA GESTIÓ DEL TEMPS QUOTIDIÀ A UN NOU URBANISME DEL TEMPS¹

*Le temps est femme
Il a besoin qu'on le courtise et qu'on s'asseye
A ses pieds*

Louis Aragon

La ràpida mutació de la nostra relació amb l'espai, el temps i la mobilitat i la disjuntiva cada vegada més important entre la *urbs* i la *civitas* obliguen els investigadors, els tècnics, els polítics municipals i els ciutadans a fer un canvi de rumb radical. A partir de les tasques d'investigació i experimentació que últimament s'han dut a terme amb relació a la qüestió del temps, l'espai i la mobilitat a França i Europa,² proposem utilitzar un altre punt de vista i una altra clau d'entrada per imaginar i construir la ciutat del demà: «la clau dels temps». La qüestió de les temporalitats i dels ritmes de la ciutat, una competència naturalment compartida, permet deixar enrere els problemes de fronteres entre disciplines, organitzacions, sectors públic o privat, i ens obliga naturalment a treballar en col·laboració. La qüestió del temps, una dimensió sensible, afecta i interessa a tothom. Adoptar un plantejament temporal permet obtenir una observació precisa dels usos i les pràctiques de la ciutat, facilita la participació i permet desenvolupar experiències adaptades que van encaminades cap a una ciutat més humana, accessible i hospitalària.

No ens demaneu que definim el temps, fins i tot sant Agustí hi havia renunciat: «Sé bé el que és [el temps], si ningú m'ho pregunta». És més fàcil posar de mani-

fest les mutacions que afecten els temps de les nostres vides, les ciutats i el camp. Enfront de l'augment de la complexitat i de la demanda de participació i de proximitat, utilitzar la clau dels temps comporta grans avantatges. Treball, transports, serveis, desenvolupament, igualtat, atractivitat, qualitat de vida: el desenvolupament sostenible també és una qüestió de temps.

UN RECURS QUE CAL MOBILITZAR. Les imposicions que recauen sobre les nostres societats urbanes fan que calgui prendre consciència del concepte de *recurs* i passar d'uns comptes d'explotació econòmica a un balanç societari. Hi ha tres recursos que evolucionen de manera similar: l'energia, el temps i l'espai. Les possibilitats d'acció en l'àmbit local en el camp de l'energia són escasses. El recurs espai cada vegada està més limitat. Per tant ens queda el recurs temps, que té l'avantatge que es pot combinar amb els altres i que situa l'home al centre del debat. Proposem utilitzar la clau dels temps i afavorir un plantejament de la metròpolis com a sistema espaciotemporal. El recurs temps es basa universalment en la mesura de les 24 hores i es pot declinar segons els ritmes diürns, nocturns, mensuals, estacionals o anuals. Es pot combinar amb els altres recursos fonamentals, l'energia i l'espai, per fer aparèixer una nova organització espacial i funcional de la metròpolis, una cronordenació, un cronurbanisme que permeti imaginar nous modes de regulació.

UNA NECESSITAT. Tenir en compte el temps en la gestió i la planificació urbana és una necessitat. La ciutat que dorm, la ciutat que treballa i la ciutat que es diverteix no s'entenen gaire bé. Enfront de la fragmentació dels espais, les temporalitats i les mobilitats, tenir en compte el temps en la planificació urbana també és una necessitat.

En una ciutat policrònica, els conflictes habituals que tradicionalment es referien a l'assignació de l'espai, actualment també tenen a veure amb l'ocupació del temps i la gestió dels ritmes urbans. No ens amaguem darrere grans principis, obrim els ulls! La qüestió del temps de la ciutat s'ha de plantejar dins de l'espai públic i s'ha d'evitar, en el cas que no hi hagi debat, que la decisió recaigui sobre els més febles, és a dir, els que no poden triar.

¹ Traduït de l'original francès.

² Informe sobre «Les ciutats a la nit», 2008-2009, Ministeri de l'Habitatge i de la Ciutat francès; programa europeu TRASCOM (Traveller Assistance for Combined Mobility), programa europeu GENDER ALP, eix de mobilitat del programa europeu EQUAL, programa DATAR l'oferta urbana espaciotemporal, programa de recerca NOCTURNS, Serveis de mobilitats nocturnes a Europa del PREDIT, programa de recerca «MOBIJEUNES, la mobilitat dels joves a la nit del PREDIT, programa NIT» per a l'Institut francès per la ciutat en moviment, recerca-acció dinàmiques solidàries, Noves organitzacions dels temps socials i noves desigualtats, per a la Secretaria d'Economia Solidària del Ministeri de Treball i de Solidaritat francès, programa Del futur del treball al futur de l'hàbitat, PUCA programa europeu SURE (Sustainable Urban Regeneration).

UNA OPORTUNITAT. El temps és un dels rars reptes en l'àmbit de la política pública que implica una responsabilitat transversal. El temps és competència de tothom i de ningú, és un dels pocs temes que permet ençar un debat sense crispació amb el conjunt dels actors públics i privats, sense que s'amaguin darrere de fronteres institucionals. La qüestió del temps obliga a treballar en col·laboració, des de la fase d'observació fins a la d'experimentació i la d'avaluació. És una oportunitat. Com que es tracta d'una dimensió sensible, el temps situa amb naturalitat l'home al centre del debat. És una oportunitat.

ACCIONS I EINES QUE CAL INVENTAR. Actualment, hem d'intentar definir les eines i els mètodes necessaris per obtenir una ordenació espaciotemporal equilibrada, tant a l'interior de les aglomeracions com en l'àmbit de les xarxes de ciutats. Es tracta, alhora, de protegir els períodes de temps i l'autonomia del temps, de concebre els diferents sectors de la ciutat en funció del seu perfil temporal i d'orientar estratègicament les tendències actuals per gestionar d'una manera més intel·ligent el funcionament urbà. Qüestió de *tempo*.

1. Un llarg oblit

L'espai i el temps són punts de referència familiars en el marc dels quals interpretem allò que percebem del món que ens envolta, sobretot el moviment. L'espai és, per essència, temporal i el temps és espacial, ja que tots dos constitueixen els suports de la nostra vida social. Tot i això, el temps i l'espai encara s'analitzen quasi sempre per separat. El temps, en els plantejaments tradicionals de la ciutat i dels territoris, ha estat molt negligit, excepte pel que fa als aspectes històrics.

UNA MANCANÇA. Quan ens trobem amb plantejaments sobre el temps urbà, sovint es queden circumscrits al propi objecte disciplinari: temps de treball, temps de lleure, temps per a la família, temps per a l'educació, etc., sense que estigui articulat amb l'espai. Tanmateix, les nostres activitats consisteixen a utilitzar l'espai i el temps en funció d'uns objectius i d'unes accions determinades. Durant la Revolució Francesa, oi que els departaments³ es van delimitar en funció del temps de desplaçament a cavall? I, avui en dia, oi que mesuram el territori en hores i minuts més que no pas en quilòmetres? Malgrat que és força corrent plantejar-se les relacions entre l'espai i el temps des d'un punt de vista filosòfic o físic, un plantejament de la ciutat en termes d'espai i de temps és molt menys freqüent. Costa pensar-hi en aquestes dimensions. Els cartògrafs encara no saben de quines maneres ho podrien representar. Per aconseguir-ho, hem d'esforçar-nos a imaginar la ciutat com una entitat amb quatre dimensions, un laberint en el qual l'individu es podria desplaçar en funció d'unes línies fixades amb antelació

tant pel que fa al temps com a l'espai. L'operació és delicada, ja que el laberint urbà es transforma i es reconstrueix constantment. El temps ha estat el parent pobre de les reflexions sobre el funcionament, l'ordenació o el desenvolupament de les ciutats i dels territoris, en benefici de les infraestructures. L'aspecte material s'ha imposat a l'aspecte humà, que ha quedat limitat a les polítiques socials. Els polítics i planificadors municipals han descuidat la dimensió temporal, malgrat que es tracta d'un aspecte essencial de la dinàmica urbana. Fins ara, l'espai s'ha ordenat per utilitzar millor el temps, com en el cas del tren d'alta velocitat, que encongex els plànols d'Europa.

UN NOU INTERÈS. El plantejament invers, que consisteix a planificar el temps amb l'objectiu d'obtenir uns efectes en l'ocupació de l'espai, és menys freqüent. Des de fa poc i com a conseqüència de les mutacions que alteren els ritmes de les nostres vides i ciutats, la dimensió temporal ha estat objecte de noves investigacions i en alguns territoris europeus s'estan desenvolupant experiències per millorar la qualitat de vida i conciliar vida familiar i vida professional. Necessitat o banalitat, fenomen de fons o senzillament efecte de moda, actualment hi ha moltes persones que s'interessen per la unió de l'espai i del temps. Ja era hora.

2. Una conscienciació recent

CANVI DE RITME. No sempre som conscients del trasbals que hi ha hagut en els horaris. En menys d'un segle, les hores de feina s'han dividit per dos i l'esperança de vida ha augmentat un 60%. El temps lliure s'ha multiplicat per cinc i a hores d'ara correspon a 15 anys de la vida d'una persona. En canvi, l'any 1900 corresponia a tres anys de vida. La mitjana d'hores de son ha passat de nou hores l'any 1900 a set hores i mitja. La revolució silenciosa s'accelera. Els ritmes de les nostres vides evolucionen ràpidament sota els efectes de diversos fenòmens: la individualització dels comportaments, la urbanització generalitzada, la terciarització, la disminució de les hores de feina i la sincronització progressiva de les activitats a escala mundial. A més, les noves tecnologies ens fan creure en la ubiqüitat i el consumidor impacient ho vol tot, de seguida, a qualsevol lloc i sense esforç. Aquesta cursa permanent que se'ns menja de mica en mica la migdiada, els àpats o la nit, no té aturada.

La revolució informàtica i les tecnologies han transformat radicalment la nostra relació amb l'espai i el temps. A escala planetària, les empreses organitzen el treball en tres torns de vuit hores sense interrupció. Productors i consumidors acceleren la cadència. Urgència, esperit de competició exacerbada, agressivitat: tenim tots els símptomes de la «síndrome de cronos», del «bellugisme» (Taguieff, 2001) o de l'«ergostressia» (Lasfargue, 2000). Qualsevol cosa és vàlida per anar més ràpid. En termes més generals, la dictadura de la urgència, la hipertròfia del present i la sobrevaloració del passat que caracteritzen la nostra societat van acompanyades d'una incapapa-

³ Divisions administratives del territori francès. (N. de la t.)

ciutat de pensar el futur i de projectar-se per construir el demà. Ens costa bastant seguir les recomanacions de Cervantes, que ens convidava a «donar temps al temps».

CANVI D'ORGANITZACIÓ. A conseqüència de totes aquestes mutacions, els ritmes dels territoris canvien. D'una concomitància entre espais i temps, hem passat a una fragmentació que va lligada a una nova temporalitat. Aquesta evolució és especialment visible en el cas dels transports, on la mobilitat per motius no laborals augmenta i es torna complexa, variada i aleatòria, fa ziga-zagues (Bonfiglioli, 1997). Els desplaçaments del domicili a la feina només representen un quart dels desplaçaments, mentre que els que estan relacionats amb el lleure han augmentat molt. Les hores punta s'amplien i els períodes amb poc moviment minven. Cada vegada hi ha més trànsit a qualsevol nivell, en qualsevol direcció, per qualsevol motiu i durant tot el dia. L'activitat urbana s'allarga cada vegada més durant la nit, l'economia de la nit es desenvolupa (Gwiazdzinski, 1998). El cap de setmana es transforma en un moment d'hiperactivitat, sobretot el dissabte a la tarda. A l'estiu, només aguanta el període que va del 15 de juliol al 15 d'agost. El treball ja no sincronitza la vida de la ciutat i l'horari de 8 a 12 h i de 14 a 18 h que organitzava la vida personal i col·lectiva ha passat a la història.

DESSINCRONITZACIÓ. El funcionament dels territoris, aglomeracions, ciutats i pobles s'està quedant cada vegada més inadaptat respecte a aquesta evolució. Vivim a la mateixa regió, potser treballem a la mateixa empresa, vivim al mateix bloc i a vegades formem part de la mateixa família i, tot i això, amb prou feines ens veiem ja que no tenim els mateixos horaris. Com que ja no hi ha moments per compartir els àpats o la feina, objectes com el congelador, el magnetoscopi, el microones o el telèfon mòbil fan que cadascú es pugui organitzar la vida al seu ritme. Davant d'aquesta fragmentació del temps, només la multiplicació d'esdeveniments periòdics o esporàdics, concerts, manifestacions esportives o festivals, permet que una ciutat o una part d'una ciutat es retrobi i mantingui la il·lusió del vincle social (Gwiazdzinski, 2005). La demanda esclata i es diversifica mentre que l'oferta urbana, les administracions, els comerços, els serveis i els transports encara mantenen majoritàriament una estructura en funció de ritmes tradicionals. Els horaris d'obertura dels centres socioculturals, de les llars d'infants o dels serveis administratius cada vegada estan més en desacord amb la demanda.

TENSIONS I CONFLICTES. Les persones, tot i estar unificades per la informació, mai no havien viscut temporalitats tan dislocades. Confrontats amb aquesta dessincronització, els nostres horaris cedeixen i ens trobem en tensió, sempre estem passant d'un barri de la «ciutat fragmentada» a un altre i anem alternant el nostre estatut de ciutadans, consumidors, pares i assalariats. De bon matí comença per a la majoria de nosaltres una cursa contrarellotge: deixar els nens a la llar d'infants o a l'escola, arribar a la feina, comprar, fer gestions administratives...

Avui en dia, ningú no té els mateixos ritmes de vida ni els mateixos horaris. Les 35 hores, la flexibilitat, la mobilitat: el temps personal s'ha individualitzat.

Amb aquests nous temps, tothom ha de fer malabarismes i enfrontar-se als horaris tradicionals de la vida col·lectiva, les administracions, els serveis públics i privats o dels transports. Els serveis han quedat inadaptats tant pel que fa al seu funcionament com pel que fa als horaris, i això obliga els ciutadans a intentar conciliar constantment vida familiar, professional, social i privada. En un altre àmbit, les vacances s'han estès durant tot l'any i la feina amb horaris atípics (nit, diumenge...) s'ha tornat habitual. Rebaixes de nit, nocturns comercials, obertura de les botigues el diumenge, treball nocturn de les dones: tots aquests fets demostren que s'ha produït una profunda transformació dels modes de vida que no sempre hem volgut ni triat.

S'hauria de veure quina relació hi ha entre l'estrès i la violència que es denuncien tan sovint i aquest difícil equilibri entre temps personal i col·lectiu, tant en el cas dels adults com dels joves.

NOVES DESIGUALTATS. Aquesta organització temporal que succeeix al «temps de l'església» i al «temps de la fàbrica» ofereix oportunitats a uns quants però genera noves desigualtats entre individus, poblacions, organitzacions i territoris.

Sembla que ningú no es pot escapar de l'acceleració i la fragmentació del temps social, ja sigui la mainada, els estudiants, els treballadors, els pares o els jubilats, tot i que no afecta tots els grups de població de la mateixa manera.

El «temps podador» crea noves desigualtats sobretot en funció de l'edat, el sexe, les condicions socials i la localització geogràfica. Afecta especialment les dones, que encara es veuen massa sovint obligades a fer doble jornada. Cada vegada més persones es queixen que van desbordades.

En el cas d'uns quants, el sobreesforç els porta a la depressió. A una altra escala, no totes les empreses i organitzacions poden fer front a aquestes transformacions temporals, a la pressió del temps real i de les xarxes.

Aquestes mutacions ens afecten, tothom es torna esquizofrènic: el consumidor vol poder gaudir d'una ciutat sempre oberta (24 hores al dia i 7 dies a la setmana) i a l'assalariat li agradaria no haver de treballar els diumenges o de nits.

3. Les primeres polítiques de temps

Davant d'aquestes mutacions, decalatges i lògiques tan contradictòries, els territoris es converteixen en camps de batalla, de conciliació, de recerca o d'experimentació.

3.1. Una mobilització europea

A mitjan anys vuitanta, Itàlia va ser un dels primers països que van començar a treballar en aquest sentit per millorar la qualitat de vida i perquè les dones tinguessin més autonomia. L'estat i les col·lectivitats locals van posar en funcionament una veritable política de temps. La llei 142/90 atribueix a l'alcalde competència en matèria de coordinació d'horaris. Es van crear els Consells públics del temps, els Plans horaris i les Oficines del Temps, que agrupen els principals actors locals amb l'objectiu de millorar la coordinació dels horaris. En algunes ciutats, els Pactes de mobilitat permeten dessincronitzar els horaris de les activitats professionals i millorar el trànsit.

A Alemanya, algunes ciutats han creat els *Zeitbüro*. Als Països Baixos, l'ordenació del territori té en compte el temps d'accessibilitat a les diferents funcions urbanes.

A França, amb el suport de la DATAR (Délégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale), algunes ciutats i alguns territoris han posat en funcionament polítiques temporals. Després de Saint-Denis, Poitiers, la Gironde i el Territori de Belfort, les ciutats de París, Lió, Marsella i Rennes han posat en funcionament oficines, agències i cases del temps. A partir d'una reflexió sobre els temps socials, la repartició desigual de les tasques entre homes i dones, l'harmonització dels horaris i la millora del funcionament dels serveis públics, s'han elaborat eines d'observació i de negociació i s'han iniciat experiències amb col·laboradors públics i privats (horaris dels serveis, transports, llars d'infants...). De mica en mica, aquest plantejament va irrigant altres polítiques públiques.

3.2. Una experiència original: la Casa del Temps i de la Mobilitat

Dels experiments que s'han dut a terme a França, el més original, sense cap dubte, és el que va iniciar i dirigir el Territori de Belfort, al departament del Nord-Est.

L'any 2001, després d'una acció de prospectiva territorial anomenada Carnets 2010 durant la qual es va abordar la qüestió de les tensions temporals, es va crear la Casa del Temps i de la Mobilitat, que ha introduït innovacions pel que fa a diferents aspectes, que són els següents:

- La mida del territori d'intervenció afectat, ja que el camp d'acció de l'organització era un departament, el Territori de Belfort, i fins i tot un «país», el país de l'àrea urbana, que aglutina uns 350.000 habitants. Les altres oficines del temps, en canvi, s'havien centrat en una ciutat principal.
- La forma de l'organització, una associació presidida per una personalitat independent quan en altres casos es tractava d'un simple servei municipal.
- Els temes tractats i els projectes iniciats, que des del començament tractaven qüestions relatives al temps i també a la mobilitat.
- Les cooperacions establertes amb diferents col·lectivitats del territori: departaments, municipis, agrupacions de municipis...
- La importància de les cooperacions establertes amb altres actors clau com les empreses de l'àrea urbana (PSA Peugeot Citroën, Alstom, General Electric...) i la Universitat de Tecnologia de Belfort-Montbéliard.
- La importància de les eines de representació del temps i de la mobilitat urbana desenvolupades.
- La importància de l'equip pluridisciplinari d'una vintena de persones, quan sovint les oficines del temps són només d'una plaça o de mitja.
- La importància del pressupost (prop de 800.000 euros) i la procedència dels recursos: només un 20% d'ajuts públics, en forma de contracte d'objectius amb el país, i la resta en forma de prestacions d'empreses, col·lectivitats, fundacions o programes de recerca nacionals i europeus.
- El caràcter operacional de les prestacions dutes a terme: des dels estudis fins a la posada en funcionament del servei.
- Les innovacions que aporta en molts àmbits: cartografia, sensibilització dels usuaris, coconstrucció de solucions adaptades, difusió de coneixements a altres llocs d'Europa.

D'entre els projectes iniciats en molts àmbits, des de l'observació fins a la sensibilització, cal destacar:

1. El desenvolupament d'eines de representació espaciotemporals (plànols) adaptades.
2. L'organització de fòrums mensuals públics sobre el temps i la mobilitat, que han permès sensibilitzar els actors locals i que han fet sorgir altres problemes o problemàtiques.
3. La posada en funcionament d'accions i de solucions adaptades a les necessitats dels ciutadans:
 - Pla de desplaçaments de l'empresa PSA Peugeot-Citroën (15.000 assalariats, 340 hectàrees), que ha permès millorar les condicions de mobilitat dels assalariats dins de l'àrea urbana.
 - Servei nocturn de mobilitat per a joves.
 - Pla de servei de transport de l'estadi Bonal que ha permès millorar la mobilitat i les condicions d'accés a l'estadi de futbol de Sochaux: trens adaptats, nova xarxa d'autobusos...

4. Transmissió de coneixements. Les eines desenvolupades s'han adaptat per a altres territoris de França i Europa:
 - Activitats remarcables i participatives com excursions nocturnes a la ciutat a les oficines del temps de Rennes i Lió, i també a Lausana i Brussel·les.
 - Creació d'un Observatori de la nit, en particular a Brussel·les.
 - Pla de desplaçaments de l'Administració, en particular pel Consell General de l'Essone...
5. Organització d'actes internacionals. Aquesta estructura també ha contribuït a transmetre coneixements a través de l'organització d'actes internacionals:
 - La Universitat de la Nit, al Parlament de Brussel·les l'any 2006.
 - La Biennal del Temps, a Besançon l'any 2004.
 - El Simposi Internacional de la Nit, a Brussel·les l'any 2005.
 - El Fòrum Internacional de les Mobilitats Nocturnes, a Roma l'any 2004.
 - La Nit en Qüestió, a Cerisy l'any 2004.
 - La Universitat Europea del Temps, a Cerisy l'any 2002.

Amb aquesta experiència única de la Casa del Temps i de la Mobilitat, hem pogut distingir quins són els factors essencials per aconseguir que una gestió temporal tingui èxit:

1. La mobilització de la població afectada gràcies al suport dels mitjans de comunicació.
2. La implicació de les empreses en projectes concrets.
3. La necessitat d'iniciar la gestió a partir de temes que mobilitzen molt, com el transport o els fills.
4. La mobilització dels laboratoris universitaris.
5. I sobretot el suport i la gran implicació d'un polític del territori que no tingui por d'involucrar-se en un tema nou, que semblarà exòtic a alguns dels seus companys...

3.3. Pistes que cal seguir

Les oficines, agències o cases del temps han posat en funcionament uns quants projectes relatius al temps de les ciutats. S'haurien d'obrir, continuar o aprofundir altres vies, seguint l'exemple dels projectes que s'han imaginat i muntat per tot Europa i que descrivim més avall.

PACTE DE MOBILITAT. En lloc de pensar a duplicar o tripliar una autopista d'accés a la capital o de construir una nova xarxa de transports públics, per què no encetar un diàleg entre tots els grans «ordenadors» del temps de la capital (empreses, col·lectivitats, hospitals, universitats...) i intentar, per exemple, desplaçar mitja hora els horaris d'entrada i de sortida de cada establiment o organització, com ho han fet algunes ciutats d'Itàlia? És fàcil imaginar el temps que ens estalviariem en els embussos i els beneficis que n'obtindríem en termes de diàleg societari i d'intel·ligència col·lectiva.

SERVEIS NOCTURNS PER A JOVES. En lloc de queixar-nos dels actes de delinqüència dels joves a la nit, per què no desplaçar els horaris d'obertura dels centres socioculturals, dels gimnasos i dels transports públics a la nit, com ho han fet amb èxit algunes ciutats d'Astúries, on la delinqüència juvenil ha disminuït?

ESTRUCTURACIÓ SOCIAL NATURAL. En lloc de multiplicar els dispositius tecnològics de seguretat i els tocs de queda, per què no intentar dur a terme una política de poblament i d'animació quan comença la nit, donant suport a les botigues i serveis que continuen oberts a la nit i contribueixen a l'estructuració social natural dels barris?

DIUMENGES DISTESOS. En lloc de queixar-nos sense parar dels diumenges sense animació o de preocupar-nos per l'excessiva mercantilització de les hores lliures, per què no obrir les biblioteques els matins, amb l'objectiu d'afavorir els intercanvis i les trobades amb un suport cultural, i contraposar un temps laic al temps dels supermercats?

CIUTADANIA I PARTICIPACIÓ TEMPORAL. En lloc de fer que la gent voti allà on dorm i no allà on viu, per què no posar els mitjans tècnics necessaris per a un vot en temps real, per a una «ciutadania temporal» i efímera? Només caldria demanar a qui ho desitgi que s'inscrigui en una comunitat temporal a través de les TIC (tecnologies de la informació i la comunicació) i que participi en directe a les votacions sobre els temes que l'afecten com per exemple els espais públics, els transports o els projectes d'interès metropolità. Costa de creure que no es demani mai l'opinió sobre els projectes d'habilitació de Les Halles de París a les 400.000 persones que hi passen cada dia i que es prefereixi consultar les 7.000 persones que hi dormen a prop i que sovint viuen en algun altre lloc. En una època en què les identitats es dilueixen, el vot «presencial» és una pista que cal seguir. Aquí i ara.

LOGÍSTICA URBANA MIXTA. En lloc de veure camions de repartiment que embussen els centres de les ciutats, per què no utilitzar durant la nit o el cap de setmana els ferrocarrils, trens, metros i tramvies per proveir el centre, com s'ha fet durant molt de temps en algunes ciutats de Polònia, per exemple?

SERVEIS. En lloc de deixar algunes famílies amb el dilema d'haver d'escollir entre l'atur o una feina amb horaris atípics que els obliga a deixar els fills sols a casa, cal adaptar els horaris de les llars d'infants i fer que estiguin obertes fins més tard, com es fa des de fa temps a països del nord d'Europa, per exemple a Finlàndia.

BORSES DE TEMPS. En lloc de deixar les persones grans, que tenen temps i coneixements, soles i aïllades d'una banda, i de l'altra, els joves amb expectatives sense mitjans, no caldria provocar trobades entre aquests dos extrems de la vida per tal d'assegurar la transmissió de coneixements a través d'una borsa de temps?

IL·LUMINACIÓ SOSTENIBLE. En lloc de transformar completament les nits de la metròpolis amb els llums dels projectors, amb totes les conseqüències que això comporta en termes de contaminació lumínica i de despesa energètica, per què no imaginar una gestió temporal de la il·luminació en funció dels moments de la nit i de si hi ha persones o no a prop?

DIVERSITAT D'USOS. En lloc d'utilitzar alguns locals només per a un sol tipus d'activitat i només durant una estona al dia, per què no intentar utilitzar-los durant els vespres, els caps de setmana o durant les vacances per a altres serveis?

FLOTES CAPTIVES. En lloc de deixar durant els caps de setmana i les vacances els vehicles de les empreses als pàrquings, per què no pensar a llogar-los com es fa en algunes ciutats d'Alemanya?

CIUTADANIA NOCTURNA. En lloc de parlar de la nit en nom de tots els que hi viuen, en lloc de concebre només una ciutat de guàrdia i d'urgències, per què no escollir un «alcalde de nit» que sigui capaç de gestionar els assumptes de la nit amb aquells que hi viuen i per a ells, tenint en compte totes les qüestions que afecten la vida de la ciutat?

ORDENACIÓ. En lloc de queixar-nos de l'extensió i la fragmentació de la metròpolis, en lloc d'evocar en va les virtuts de la ciutat, per què no posar en funcionament una veritable política d'ordenació espaciotemporal que integri la qüestió del temps a partir del moment en què s'elaboren documents d'urbanisme (com els PLU, plans locals d'urbanisme, i els SCOT, esquemes de coherència territorial) per evitar, per exemple, que una zona d'habitatges o d'activitats no es construeixi a menys de 10 minuts a peu d'un servei, com es fa als Països Baixos, per exemple?

MÉS ENLLÀ DE LES POLÍTIQUES TEMPORALS. Més enllà de les activitats de les oficines del temps, la clau dels temps es pot utilitzar en altres llocs i amb altres actors, com és el cas dels treballs, investigacions i projectes que recentment hem desenvolupat amb èxit amb diferents col·laboradors i a diferents territoris.

En els temps extrems de la vida:

- Sobre la qüestió del temps de les persones grans en el marc d'una investigació amb la fundació Caisse d'Épargne solidarité.
- Sobre la qüestió del temps de lleure en el marc d'una investigació amb la Union Française des Centres de Vacances (UFCV).
- Sobre la qüestió del temps dels adolescents en el marc d'un projecte TEMPADO amb la Union Française des Centres de Vacances.

Sobre el món rural:

- Sobre el temps en l'àmbit rural amb el GREP (Groupe de Recherche pour l'Éducation et la Prospective) en el marc d'un programa europeu ARTEVER.
- Sobre el país de Carmaux, a la regió de Tolosa, en el marc d'un programa Equal «T de Temps».
- Als Alps de l'Alta Provença en el marc d'un programa de la DATAR «La Clau dels Temps».

En tots aquests territoris, la clau dels temps ha permès de coconstruir un diagnòstic acurat amb les poblacions implicades, construir altres representacions i engegar projectes més ben adaptats a les poblacions afectades.

4. Les pistes de l'urbanisme temporal

Tot i que les mutacions que afecten els temps de les nostres vides i ciutats són importants, cal constatar que les polítiques de gestió del temps que s'han dut a terme en alguns territoris europeus de moment només han contribuït de manera molt marginal a transformar l'organització de la ciutat. A partir d'ara, cal que deixem aquestes polítiques de gestió del temps de la ciutat i que ens orientem cap a un veritable urbanisme del temps. Cal canviar les tensions de la «ciutat policrònica» per un control de la «ciutat mal·leable».

PER UN URBANISME TEMPORAL. En lloc de deixar de creure en la governança complexa de les metròpolis, per què no interessar-nos per una perspectiva a llarg termini i posar en funcionament un Pla horari com s'ha fet a Itàlia? Per què no donar competències a l'alcalde en matèria d'horaris? Per què no imaginar un esquema de coherència temporal (SCOT) que permeti aplicar un cert nombre de principis per a l'organització i la regulació dels temps i dels espais de la metròpolis? Com si es tractés de les tecles d'un piano que ens deixessin tocar seguint el tempo adequat.

CAP A UNA METRÒPOLIS MAL·LEABLE. Enfront de les desgastades imatges de «la ciutat fragmentada», sense límits ni cohesió, i «la ciutat sense interrupció», que corre el risc d'ofegar-se per falta de ritme, proposem utilitzar la imatge de «la ciutat mal·leable», una metròpolis sostenible a la qual puguem «donar forma» sense «que es trenqui», una ciutat que tingui en compte les mutacions temporals de les nostres societats. Davant dels models rígids, apostem per la flexibilitat, davant dels enfocaments sectorials, preferim la riquesa d'una reflexió on conflueixin l'espai i el temps. La mal·leabilitat s'ha de concebre en l'alternança de l'espai de flux i l'espai d'estocs a diferents escales temporals:

- A molt llarg termini, hi ha el temps de l'ordenació del territori, la materialitat urbana es transforma amb la destrucció de blocs de pisos als barris, sense que sempre se sàpiga com se substituiran.
- A llarg termini, hi ha l'exemple de la reconquesta de l'espai públic per part dels vianants a través d'operacions com barris sense cotxes en el barri de Vauban a Friburg o al centre d'Estrasburg.
- A més curt termini, hi ha el temps dels usos i la gestió de la ciutat. Es posa en funcionament l'alternança, seguint l'exemple de Barcelona, on alguns carrils d'autobusos a la nit es fan servir de pàrquings.
- A molt curt termini, hi ha les actuacions al carrer dels artistes, quan hi ha festivals o altres esdeveniments. I encara podem imaginar molts altres dispositius per a la ciutat, els edificis, el carrer o els espais col·lectius en general: l'obertura de centres esportius i escoles per a altres usos durant la nit i els caps de setmana; la transformació d'edificis administratius desocupats en centres d'educació, universitats; el canvi d'un carrer transitat durant el dia en una pista de bàsquet o de petanca durant la nit; un lloc de fòrum i de debat retractable amovible; representacions de grups de teatre que passin d'un carrer a l'altre; recorreguts interactius d'educació a la ciutat, etc.

5. Conclusions

Les qüestions relatives al temps no es poden limitar a les tècniques de planificació del temps de treball. S'han d'examinar i calibrar en totes les seves dimensions en funció d'un veritable projecte de gestió del temps per als individus, les organitzacions i els territoris. No es poden abordar de manera sectorial, sinó que s'han de posar en funcionament gestions col·lectives que vagin més enllà de les capelles institucionals i de les barreres professionals, administratives o geogràfiques. Científics, responsables d'associacions, directors d'empreses, sindicalistes, polítics, ciutadanes i ciutadans: tots hi estem implicats.

AVALUACIÓ I DEBAT. En l'àmbit local, s'han elaborat eines d'observació i de negociació i s'han iniciat experiències amb col·laboradors locals (horaris de serveis, transports, llars d'infants...). De mica en mica, aquest plantejament va irrigant altres polítiques públiques. Cal avaluar aquestes polítiques locals, fer un diagnòstic de la situació i identificar els problemes i els primers resultats. De manera més global, cal iniciar

un debat sobre aquesta societat on les pressions temporals s'accentuen i on es generalitzen i es reforcen noves formes de desigualtats: sexuals, socials, generacionals o territorials. No podem estar ajornant sempre aquest debat. Si l'evitem, correm el risc de veure com algunes decisions aïllades ens condueixen a nous desequilibris i a noves desigualtats entre individus i territoris. Al contrari, només si preparem les condicions necessàries per dur a terme un debat públic ciutadà liderat per experts, podrem reprendre el control dels nostres temps de vida, escapar a la dictadura de la urgència, lluitar contra les noves desigualtats sense fer que el pes dels dilemes recaigui sobre els més febles. Al cap i a la fi, ens toca a nosaltres, individus, comunitats, associacions, empreses i col·lectivitats, aclarir el que hi ha en joc i decidir junts si val la pena.

CANVI DE PARADIGMA. Enfront d'aquestes mutacions, hem de canviar la manera que tenim d'enfocar els territoris, hem de pensar, concebre i gestionar els territoris tenint en compte simultàniament la materialitat, els fluxos i els usos del temps per tal d'imaginar un futur diferent.

Un plantejament temporal, sensible, ens remet a les pràctiques personals i al recorregut de cadascú i ens permet deixar de banda les aparences i els codis socials. Competència de tothom i de ningú, un plantejament temporal ens obliga naturalment a treballar en col·laboració entre ciutadans, empreses, col·lectivitats, associacions i altres donants de temps.

Un plantejament temporal situa el ciutadà al centre del debat, on conflueixen quatre demandes importants: qualitat de la vida quotidiana, proximitat, bona convivència i democràcia participativa. Es tracta d'una gestió global que ja no separa el territori, les empreses i la població, i que permet preveure les eines d'una nova governança. Un plantejament transversal per naturalesa que exigeix que es posi en funcionament un procés de negociació contínua i que s'oposa a un plantejament autoritari imposit des de dalt.

Finalment, iniciar una reflexió sobre el temps, els sistemes productius i l'espai, ens pot ajudar a definir un plantejament més equilibrat i més flexible del desenvolupament i de la democràcia i a inventar una nova urbanitat.

És una bona oportunitat per reconquerir marges de maniobra i per reprendre el control del nostre futur i articular-lo al voltant de nocions com la qualitat de vida o el desenvolupament sostenible.

6. Referències bibliogràfiques

BONFIGLIOLI, S. «Le politiche dei tempi urbani». *Urbanistica Quaderni* (Collana dell'Istituto Nazionale di Urbanistica), Anno III (1997), p. 9-13.

GWIAZDZINSKI, L. «La ville, la nuit: un milieu à conquérir». A: REYMOND, H.; CAUVIN, C.; KLEINSCHMAGER R. (dir.). *L'espace géographique des villes*. Paris: Anthropos, 1998, pp. 347-369 (Col·lecció Villes).

GWIAZDZINSKI, L. «Le mouvement plutôt que l'aménagement». A: *Les visibles manifestes*. Paris: Éditions du Mouvement, 2005, pp. 177-187.

LASFARGUE, Y. *Technomordus, technoexclus*. [S. l.]: Éditions d'organisation, 2000.

TAGUIEFF, P. A. *Résister au bougisme*. [S. l.]: Mille et une Nuits, 2001.